

Privirea. Bazele neurologice și implicarea în psihologie și psihopatologie

manuscris

2013

Receptarea vizuală a informațiilor din ambianță, procesarea și utilizarea lor pe această cale - cu variate destinații psihologice - este în biologie divers răspândită și manifestată printre specii.

La mamifere ea joacă un rol important alături de miros și auz, ochii fiind plasați fie lateral fie frontal.

Antropoidele derivă în linie evolutivă, prin intermediul maimuțelor, din insectivore nocturne la care mirosul era pe primul loc ca importanță. Pe lângă specii care au dezvoltat vederea nocturnă, linia evolutivă în direcția primatelor a dezvoltat progresiv informațiile vizuale obținute prin privire ca tot mai importante, în cooperare cu manipularea. Progresiv, privirea a căpătat un rol tot mai important și în relaționarea socială, pentru detectarea intențiilor celuilalt, fiind esențială pentru dezvoltarea colaborării.

La om privirea joacă un rol de bază în câștigarea competențelor sociale, fiind fundamentală în relația mamei cu sugarul și copilul mic, în primii 3 ani de viață. Acest proces a fost insistent studiat în ultimii ani și interpretat după variate modele, inclusiv modular (Baron-Cohen).

În continuitatea modelelor din biologie, privirea joacă un rol deosebit în întreaga desfășurare a vieții indivizilor umani, mai ales în relațiile interpersonal sociale ale adulților. Ea poate exprima: acceptare, refuz, dragoste, ură, respingere, cochetărie, autoritate, dominare, supunere, anxietate, depresie, rușine, disperare, agresivitate, detașare etc.; iar în psihopatologie, privirea poate exprima vidul sufletesc al depersonalizării schizofrene ("privirea în gol").

În afara relaționărilor interpersonal sociale, privirea e implicată în percepția vizuo-spațială în general. Aceasta ordonează datele perceptive ale

ambianței prin referință la propriul corp. Propriul corp este perceput pe diverse căi: prin informații, proprio-ceptive, interoceptive, cutanate, dar și vizuale, olfactive, auditive. Percepția ambianței spațiale se corelează și cu posibilitățile de acțiune, care la om se bazează tot pe corporalitatea sa, prin deplasare, manipulare, vorbire, expresivitate corporală. Astfel încât, ambianța e percepută ca un “câmp al acțiunilor posibile”.

Obiectele percepute prin formă și alte caracteristici vizuale și nevizuale, sunt identificate –proces în care joacă rol și limbajul noțional - ca având o consistență și o constanță a formei și mărimii, indiferent de unghiul de percepere; ele pot fi plasate la diverse distanțe în raport cu corpul și în diverse relații reciproce. Obiectele sunt percepute ca detașându-se pe un fundal accesibil, ca o”figură pe un fond”.

Figura umană e identificată pe deoparte în generalitatea sa, pe de altă parte în funcție de identitatea sa personală și de raportul de ”cunoștință” cu subiectul (familiaritate). În acest proces intervin zone bine determinate din creier.

Relațiile interpersonale prin privire, joacă un rol deosebit în psihogeneză, mai ales în primul an; și în general în primii trei ani, până la realizarea capacității de mentalizare (teoria minții). Baza acestei relații o constituie ceea ce s-a numit “privirea împărtășită” dintre mamă și copil, care este baza relațiilor de intersubiectivitate.